

Юридичні науки

УДК 343.54

Матвеев Александр Викторович

студент

*Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Матвеев Александр Викторович

студент

*Института прокуратуры и криминальной юстиции
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого*

Matvieiev Alexander

Student of the

*Institute of Public Prosecution and Criminal Justice of the
Yaroslav Mudryi National Law University*

Науковий керівник :

Вапнярчук В'ячеслав Віталійович

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Научный руководитель:

Вапнярчук Вячеслав Витальевич

*кандидат юридических наук, доцент кафедры криминального процесса
Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого*

Research manager:

Vapniarchuk Viacheslav

*Candidate of Legal Sciences, Docent of Department of Criminal Procedure
Yaroslav Mudryi National Law University*

**СИСТЕМА СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ
ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ
СИСТЕМА СЛЕДСТВЕННЫХ (РОЗЫСКНЫХ) ДЕЙСТВИЙ ПО
УГОЛОВНОМУ ПРОЦЕССУАЛЬНОМУ КОДЕКСУ УКРАИНЫ
SYSTEM OF SUCCESSFUL (SUCCESSFUL) ACTION BY THE
CRIMINAL PROCESSUAL CODE OF UKRAINE**

Анотація. В статті здійснено аналіз норм нового Кримінального процесуального кодексу України, що регулюють проведення досудового слідства.

Ключові слова: *слідство, слідчі дії, оперативно-розшукові заходи.*

Аннотация. В статье проанализированы нормы Уголовного процессуального кодекса Украины, регулирующие проведение досудебного следствия.

Ключевые слова: *следствие, следственные действия, оперативно-розыскные мероприятия.*

Summary. *The article analyzes the norms of the new Criminal Procedural Code of Ukraine, which regulate the conduct of pre-trial investigation.*

Key words: *investigation, investigative actions, operative search actions.*

Побудова правової держави передбачає наявність фундаментальної і стабільної системи законодавства, яка має сприяти забезпеченню захисту прав і законних інтересів особи поряд із вирішенням завдань, пов'язаних із боротьбою зі злочинністю. При цьому є неприпустимим протиставлення інтересів суспільства інтересам окремої особи. Порушення прав осіб не може бути виправдане мотивами державної необхідності. Згідно з Конституцією України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною

цінністю. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов’язком держави [2].

Прийняття 13 квітня 2012 року чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) було не тільки вимогою міжнародної спільноти як однією з передумов до реалізації євроінтеграційних процесів нашої держави, а і є результатом зміцнення та укріплення процесів гуманізації та демократизації в українському суспільстві.

Історія кримінального процесу України свідчить про низку проблемних питань, що є актуальними у наш час і які закономірно викликають зацікавленість багатьох науковців сфери кримінальної юстиції. Серед них, цілком обґрунтовано, потрібно виділити проблему гарантій прав і законних інтересів особи – учасника кримінальних процесуальних відносин, яка набуває зараз особливого значення у зв’язку з постійним реформуванням кримінально-процесуального законодавства.

Основним змістом процесуальної діяльності є встановлення об’єктивної істини, а основним засобом отримання і перевірки доказів є слідчі дії. Як зазначає А.Б. Соловйов, слідчі (розшукові) дії відрізняються між собою індивідуальним поєднанням у своїй структурі різних методів пізнання, пристосованих до збирання та перевірки різних слідів кримінального правопорушення та перетворення їх у певні види доказів, саме тому їх сукупність має утворювати такий пізнавальний комплекс, який здатний забезпечити виявлення та процесуальне закріплення будь-яких доказів [5, с. 24].

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження слідчих (розшукових) дій викликана зміною кримінального процесуального законодавства, появою нових видів кримінальних правопорушень, способів і засобів їх вчинення, використанням у процесі злочинної діяльності технічного оснащення високого рівня, покращенням психологічної підготовки злочинців та їх обізнаністю про прийоми і методи роботи органів досудового розслідування, у результаті чого зростає

необхідність удосконалення кримінального провадження, зокрема, у частині проведення слідчих (розшукових) дій.

Окрім того, актуальність теми дослідження обумовлена тим фактом, що однією з важливих умов інтеграції України до світової спільноти є приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів у галузі захисту прав і свобод людини та громадянина.

Метою є дослідження провадження слідчих (розшукових) дій за чинним Кримінальним процесуальним кодексом України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слідчі та інші процесуальні дії передбачені КПК України є основним та важливим інститутом спрямованим на розкриття злочинів. Питання проведення слідчих дій, були предметом дослідження багатьох науковців. Вагомий внесок у розробку наукових основ підготовки, проведення та використання в досудовому розслідуванні й доказуванні результатів слідчих дій зробили відомі вчені фахівці в галузі криміналістики та кримінального процесу, зокрема, О.Я. Баєв, В.П. Бахін, Р.С. Белкін, І.Є. Биховський, Г.І. Грамович, В.О. Коновалова, В.П. Колмаков, Н.І. Кулагін, М.І. Порубов, М.В. Салтевський, Ю.Д. Федоров, С.А. Шейфер, В.Ю. Шепітько, І.М. Якімов, М.П. Яблоков та багато інших. На основі норм чинного КПК України розглянуті різні аспекти проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема у роботах М. В. Багрія, Т. М. Балицького, О. І. Котюка, С. С. Клочуряка, В. В. Луцика та інших.

Виклад основного матеріалу. Кримінальний процесуальний кодекс України, закріплюючи терміни «слідчі (розшукові) дії», не надав їм законодавчого визначення, що викликало неоднозначне їхнє тлумачення практиками, науковцями і навіть законодавцями. Це стало наслідком дискусій в юридичних колах про переваги та недоліки такого нововведення у кримінальному провадженні.

Закон свідчить, що вони спрямовані на отримання (збирання) доказів або

перевірку вже отриманих доказів у кримінальному провадженні та регламентують підстави їх проведення і процедуру проведення (ч. 1 ст. 223 КПК) [3].

Проте, чіткого визначення «слідчих (розшукових) дій», в науковій та фаховій довідниковій літературі немає, зокрема це зазначає Ю. М. Чорноус [6, с. 11]. В. А. Журавель взагалі піддає сумніву доцільність і обґрунтованість застосування словосполучення слідчі (розшукові) дії, оскільки слідчі дії та розшукові заходи за своїм змістом, характером, метою і завданнями є різними процесуальними засобами, а тому ототожнювати їх, ставити між ними знак рівності некоректно, навіть якщо вони й отримали однакове значення у формуванні доказової бази під час кримінального провадження [1, с. 573].

В. Я. Тацій вважає, що, відповідно до закону, слідчі (розшукові) дії – це регламентовані кримінальним процесуальним законом процесуальні дії, що спрямовані на отримання (збирання) або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Значення слідчих (розшукових) дій полягає в тому, що вони є основним способом збирання доказів, а отже – основним засобом всебічного, повного та неупередженого дослідження всіх обставин кримінального правопорушення і досягнення визначених законом завдань кримінального провадження [4, с. 549].

Дослідження теми дало змогу сформулювати наступні висновки:

1. Кожна слідча (розшукова) дія є не тільки засобом пізнання, засобом збирання, дослідження та перевірки доказів, а й виступає як акт правозастосовної діяльності. Тому інститут слідчої (розшукової) дії має встановлювати певну систему гарантій виконання завдань кримінального провадження, забезпечення прав і свобод людини.

Основу слідчих (розшукових) дій складають окремі методи пізнання – візуальне спостереження, розпитування, сприйняття, пошук, порівняння

(ідентифікація), відтворення, дослідження, які супроводжуються закріпленням одержаної інформації чи висновків дослідження у відповідних процесуальних документах.

2. Слідчі (розшукові) дії мають підвищений рівень правової регламентації порівняно з процесуальними. По-перше, у КПК України передбачений відносно самостійний та детальний процесуальний порядок процедури їх провадження. По-друге, слідчі (розшукові) дії безпосередньо направлені на збирання, перевірку, дослідження, оцінку і використання доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження. По-третє, слідчі (розшукові) дії, крім встановлених законодавством винятків, можуть проводитись лише після початку досудового розслідування за наявності правових і фактичних підстав. По-четверте, процесуальне закріплення ходу та результатів слідчої (розшукової) дії відбувається у чітко регламентованій кримінальним процесуальним законодавством формі: протоколі слідчої (розшукової) дії, а при застосуванні технічних засобів фіксації – відповідних носіях інформації.

Фактичні обставини кримінального провадження, що встановлюються слідчим, прокурором під час досудового розслідування, представляють собою сукупність фактичних даних, що характеризують обставини діяння, яке є предметом розслідування, а також систему доказів, зібраних та досліджених ними на підтвердження наявності чи відсутності таких обставин. Встановлення фактичних обставин кримінального провадження є необхідною умовою прийняття законного, обґрунтованого, вмотивованого та справедливого рішення.

3. Слідчі (розшукові) дії визначаються як вид процесуальних дій, що проводяться з метою збирання, перевірки, дослідження, оцінки і використання доказів уповноваженою службовою особою відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства у процесі

розслідування кримінальних правопорушень.

Слідчі (розшукові) дії класифікуються залежно від джерел отриманої інформації; залежно від характеру одержуваної інформації; за особливостями процесуальної форми.

4. Вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій містять положення, що визначають поняття слідчих (розшукових) дій; загальні підстави їх проведення; коло учасників слідчої (розшукової) дії, їх права; час та період проведення слідчих (розшукових) дій; порядок проведення слідчої (розшукової) дії та фіксування її результатів у разі отримання доказів, які можуть вказувати на невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Правовими підставами проведення слідчих (розшукових) дій слід вважати наявність відповідних повноважень державних органів і посадових осіб на проведення конкретної слідчої (розшукової) дії у поєднанні з належною процесуальною формою рішення про її проведення. А фактичними підставами проведення слідчих (розшукових) дій виступає сукупність даних, які обумовлюють необхідність і можливість проведення певної слідчої (розшукової) дії у конкретних умовах з огляду на досягнення її мети.

5. Особливостями одночасного допиту є: він завжди спрямований на перевірку вже отриманих доказів, що, водночас, не виключає можливості отримання нових доказів під час його проведення; під час проведення одночасного допиту застосовуються тактичні прийоми психологічного впливу, які відповідають принципам психологічної конфронтації та притаманні саме одночасному допиту; організація одночасного допиту значно відрізняється від організації допиту і є більш складною, оскільки активними учасниками цього виду допиту є одночасно дві та більше раніше допитані особи.

Доведено, що застосування технічних засобів фіксації, не звільняє

слідчого від точного дотримання правил складання протоколу, передбачених у законі. Звертається увага на те, що у законі однозначно не визначено ні мету, ні завдання освідування, а законодавче визначення «при необхідності» або «для» можна тлумачити як визначення і мети, і завдання освідування. Доведено, що мета та завдання освідування хоча й взаємозалежні між собою категорії, але вони є різними за своєю сутністю.

Обґрунтовано, що проведення пред’явлення для впізнання тільки за умови попереднього детального опису особою, яка впізнаватиме, прикмет і особливостей особи, яка підлягає впізнанню, є далеко недосконалою і такою, що не у повній мірі враховує психологічні закономірності процесу запам’ятовування.

Література

1. Журавель В. А. Деякі проблемні питання провадження слідчих (розшукових) дій за чинним КПК України / В. А. Журавель // Правова доктрина – основа формування правової системи держави : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п’ятитом. моногр. «Правова доктрина України», Харків, 20–21 листоп. 2013 р. / Нац. акад. прав. наук України. – Харків, 2013. – С. 573–576. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7217/1/Guravel_573.pdf
2. Конституція України: прийнята на 5-ій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. із змін. та доповн. станом на 30 вересня 2016 року / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?nreg=465117&find=1&text=223&x=0&y=0>

4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар а у 2 т. / [О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнов]. – Харків: Право, 2012. – Т.1, – 768 с.
5. Соловьев А.Б. Очная ставка: методическое пособие / Соловьев А.Б.. – М: Юрлитинформ, 2006. – 156 с.
6. Черноус Ю. М. Слідчі дії: поняття, сутність, напрями розвитку та удосконалення. : дис. канд. юр. наук : 12.00.09 / Черноус Ю. М.. – Київ, 2005. – 245 с.